

СЕКЦІЯ 2

СОЦІАЛЬНІ СТРУКТУРИ ТА СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ

ОНЛАЙН-ДИСКУРСИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛЯРИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ТА РЕАКЦІЇ МОЛОДІ

ONLINE DISCOURSES OF REGIONAL POLARIZATION IN UKRAINE: YOUTH INTERPRETATIONS AND RESPONSES

У статті проаналізовано особливості сприйняття українською молоддю інтернет-дискурсів, що репрезентують регіональну роз'єднаність України та використовуються як інструмент інформаційної війни за умов повномасштабного вторгнення росії. На основі глибоких інтерв'ю досліджено, як молоді люди інтерпретують повідомлення із соціальних мереж, що містять мову ворожнечі, регіональні стереотипи та конфліктогенні наративи про умовні «дві України». Показано, що цифрове середовище формує підґрунтя для поширення поляризованої комунікації, в якій агресивні висловлювання, obscenа лексика та маніпулятивні меседжі посилюють відчуження між регіональними спільнотами.

За результатами дослідження встановлено, що молодь часто стикається з такими дискурсами у власних інформаційних потоках, але здебільшого дистанціюється від них, демонструючи критичність і орієнтацію на загальнонаціональну єдність. Виокремлено ключові емоційні реакції респондентів: гумористичну нейтралізацію, гнів та обурення, смуток і розчарування, а також емоційну «звичку», що знижує чутливість до мови ворожнечі. Зафіксовано, що для молоді найменш прийнятними є аргументи, які містять образи, узагальнені негативні ярлики та приниження внеску регіонів у спільний опір.

Зроблено висновок, що уявлення молоді про «роз'єднану Україну» формуються у взаємодії між власним досвідом, суспільними очікуваннями та онлайн-практиками спілкування. Отримані результати демонструють, що молодь не лише фіксує наявність агресивних дискурсів, але й виробляє стратегії їх інтерпретації та подолання, поєднуючи раціональні та емоційні механізми реагування. Дослідження підкреслює важливість подальшого аналізу цифрових форм комунікації, адже вони впливають на процеси конструювання соціальної ідентичності та можуть як підсилювати, так і нівелювати регіональні поділи в умовах війни.

Ключові слова: інтернет-дискурс, регіональна роз'єднаність, мова ворожнечі,

молодь, поляризація, інформаційна війна, онлайн-комунікація.

The article examines how Ukrainian youth perceive online discourses that construct regional disunity and function as tools of information warfare. Based on in-depth interviews, the study analyzes how young people interpret social media content containing hate speech, regional stereotypes, and conflict-driven narratives about the notion of “two Ukraines”. The findings show that the digital environment facilitates the spread of polarized communication, where aggressive statements, obscene language, and manipulative messages reinforce social distance between regional communities.

The research demonstrates that although young people frequently encounter such discourses in their information feeds, they generally distance themselves from them, expressing critical attitudes and support for national unity. Several recurring emotional responses were identified: humorous reframing as a defensive strategy, anger and indignation, feelings of sadness and disappointment, as well as emotional desensitization caused by routine exposure to hostile communication. Respondents also clearly rejected arguments involving insults, stigmatizing labels, and narratives that diminish the contribution of particular regions to the collective resistance.

The study concludes that the youth's understanding of “a divided Ukraine” emerges at the intersection of personal experience, societal expectations, and online communication practices. The findings reveal that young people not only encounter hostile narratives but also develop their own interpretive strategies that combine emotional regulation with critical assessment of online content. These results highlight the need for further interdisciplinary research into digital modes of interaction, as they significantly shape identity formation processes and can either intensify or mitigate regional divides during wartime.

Key words: internet discourse, regional disunity, hate speech, youth, polarization, information warfare, online communication.

УДК 316.774:316.347-053.6

DOI <https://doi.org/10.32782/hbts.79.1.2>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Мороз Є.О.

к.с.-г.н., доцент,
доцент кафедри теорії
та історії соціології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-2618-3541

Панчук А.М.

здобувач вищої освіти
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0009-0004-9041-2128

Постановка проблеми. У лютому 2022 року російсько-українська війна ввійшла в нову фазу й нові простори: разом із повномасштабним наступом посилюється і так званий «інформаційний фронт боротьби», значно загостривши й без того віками ззовні сконструйований регіональний конфлікт між українцями. Інтернет-простір, зокрема

соціальні мережі, набуває нового статусу – платформи інформаційної війни, підґрунтям якої виступають упередження та стереотипи щодо різних соціальних груп у конфліктних наративах протиставлення «свій» – «ворожий». «Збвоя» ж інформаційної війни постає як у класичних, так і в інноваційних формах застосування мови

ворожнечі, обценної лексики, тролінгу та інших маніпулятивних технологій.

Бажання ворога попри все заволодіти українськими територіями спирається на ним же створений століття тому ідеологічний міф про «дві України», що ґрунтується на протиставленні «Заходу» та «Сходу», україномовної й російськомовної спільнот, проєвропейської та пострадянської орієнтацій. Згадаймо промовисту для попередньої епохи віху біографії Ольги Хоружинської, дружини Івана Франка, яку галицьке українство так і не прийняло як «свою» до кінця її життя. Регіональна стигма інакшості в цьому випадку фактично зруйнувала жінці долю. На жаль, і сьогодні ці протиставлення не лише зберігаються, а й набувають нового звучання та нових змістових відтінків. Варто ще раз підкреслити, що в основі такого протиставлення – ніщо інше, як продукт соціальних технологій, ідеологічний міф, адже численні соціологічні дослідження ціннісних орієнтацій українців доводять відсутність якісних світоглядних та ментальних відмінностей між представниками різних регіонів [5; 7].

Питання внутрішнього розколу, втілене в дискурсі «двох України», посилює соціальне напруження та відчуження під час воєнного стану. Інформаційна війна має потужний вплив на формування суспільної свідомості, особливо серед молоді як найбільш активної групи користувачів цифрового простору, яка, відповідно, найбільше піддається інформаційним атакам. Інтернет як неконтрольоване й здебільшого анонімне середовище сприяє поширенню конфліктних висловлювань із використанням мови ворожнечі. Тож вивчення цього питання є ключовим не лише для глибшого розуміння поляризаційних явищ і формування соціальної ідентичності, а й для оцінювання здатності української молоді критично сприймати повідомлення з інтернету, розрізняти правдиву інформацію від маніпулятивних прийомів і реагувати на агресивні наративи, що поширюються онлайн.

Увагу до соціологічного аналізу дискурсів регіональної роз'єднаності України як інструментів інформаційної війни проти українства приділяли українські соціологи Н. Костенко, В. Кулик, О. Міхеєва, Л. Мисів, С. Телешун, В. Хорошко, Ю. Хохлачова, а також дослідницькі колективи КМІС і Центру Разумкова; серед закордонних дослідників до цієї проблематики зверталися Ф. Вебстер, А. Вілсон, М. Галеотті, Г. Гейл, О. Онух, П. Померанцев та ін. У межах цього дослідження акцент зроблено на здатності молоді критично оцінювати повідомлення з інтернету, розрізняти правдиву інформацію від маніпулятивних прийомів і реагувати на агресивні наративи, які поширюються онлайн, що дає змогу не лише зафіксувати поточний стан, а й глибше усвідомити механізми, котрі потребують критичного перегляду в контексті інформаційної політики та освітніх стратегій. Отже, метою статті є з'ясування того, як українська молодь

інтерпретує та переживає дискурси «роз'єднаної України» в інтернеті, зокрема в умовах поширення мови ворожнечі.

Виклад основного матеріалу. Століття тому відомий історик і соціолог В. Липинський, аналізуючи причини поразки української державності, окреслив, на його погляд, ключовий чинник – внутрішню поляризацію українського суспільства, розділення зсередини на «своїх» та «ворожих» залежно від найрізноманітніших критеріїв ідентифікації [1]. За роки незалежності В. Липинського часто цитують журналісти, підкреслюючи парадокс тривалості цієї проблеми щонайменше впродовж століття. Час минає, суспільство трансформується, проте сталою характеристикою українського соціуму залишається схильність покладати відповідальність на «інакшого» українця. Соціологиня М. Стародубська такий атаквальний і знецінювальний стиль публічної комунікації українців (феномен так званого «bickering») пояснює, спираючись на результати кроскультурних досліджень, які демонструють тотальну недовіру до формальних інституцій і значну різницю в рівні довіри між інгруповими та аутгруповими спільнотами [5, с. 249–251]. Це створює плідний ґрунт для діяльності армії російських ботів, яким інколи навіть не потрібно докладати значних зусиль, аби розпалювати розбрат між українцями, зокрема в конфліктогенному регіональному контексті.

Звернімося до актуальних соціологічних даних. Як зазначалося вище, жодне з міжнародних порівняльних досліджень цінностей не виявило якісних світоглядних відмінностей між спільнотами різних регіонів [5; 7]. Що ж до суб'єктивної оцінки українцями тенденцій внутрішнього єднання чи розколу, ситуація постає досить оптимістичною. Так, за актуальними даними КМІС, навесні 2025 року 61 % українців погодилися з твердженням, що «українці потроху долають внутрішні суперечності й ідуть шляхом до згуртованої політичної нації», тоді як у 2020 році лише 35 % респондентів висловили згоду з таким формулюванням [4]. Основними причинами поляризації, за даними групи «Рейтинг», є політичні конфлікти, взаємні звинувачення та економічна криза – і в 2023-му, і в 2025-му роках саме ці три фактори очолюють відповідний антирейтинг [3; 8].

З огляду на означене видається особливо актуальним з'ясувати, як соціальна група молоді, яка демонструє найбільшу чутливість до трансформацій інформаційного поля та є схильною до впливу агресивної комунікації, здатна сприймати та оцінювати маніпулятивні та штучно сконструйовані конфлікти протиставлення українців за регіональними характеристиками [2]. Далі подано результати проведення структурованих глибинних

інтерв'ю, де респондентам¹ було запропоновано виразити думку щодо комунікативних дискурсів в Україні під час війни, зокрема патернів травматизованого мовлення в онлайн-дискусіях². Коротко продемонструємо узагальнений аналіз відповідей учасників / учасниць щодо окреслених дослідницьких питань.

Передусім варто зазначити, що всі респонденти одноставно підтвердили: вони регулярно натрапляють у власних інформаційних стрічках на матеріали, які репрезентують війну в Україні як джерело внутрішніх суспільних розмежувань. Така одноставність відповідей свідчить про високу насиченість медіасередовища дискурсами, що формують уявлення про війну не лише як зовнішню боротьбу, а й як внутрішній індикатор поділу на «своїх» і «чужих». Це, з великою ймовірністю, сприяє нормалізації наративів, які розколюють суспільство.

Серед тем, які, на думку молоді, провокують непорозуміння або конфлікти між людьми з різних регіонів, виокремлюється кілька тенденцій, що формують чітке уявлення про проблемні зони міжрегіональної комунікації. Передусім це **мовна розбіжність**, зокрема протиставлення «українськомовних» та «російськомовних» українців, яке значною мірою посилюється з початком повномасштабної війни. За словами респондентів, мовний маркер часто сприймається як ознака регіональної приналежності, підсилюючи стереотипні уявлення. «*Бачу в соціальних мережах, як там люди пишуть про війну, що причина початку війни в мові, що на сході розмовляли російською, тому туди прийшла росія [...]. Найбільше я зустрічала мовні питання*» (ж., 21).

Іншою виразною тенденцією стало стабільне відтворення респондентами **географічного поділу України** за умовною лінією «схід – захід». «*Ти маєш на увазі там, де а-ля западенці і східняки як сваряться?*» (ж., 20). Ще одним джерелом напруги є обговорення, пов'язані з **воєнними діями**, що нерідко трансформуються у своєрідні «змагання» щодо того, хто більше постраждав, а також у взаємні регіональні звинувачення у спричиненні або сприянні вторгненню. У таких дискусіях, на думку опитаних, замість солідарності нерідко проявляється «ієрархізація» страждань, що посилює міжрегіональну неприязнь та зміцнює

переконання в нерівномірності розподілу тягаря війни. «*Я дуже багато спостерігала, де люди з різних міст сваряться між собою, хто більше постраждав від війни і так далі*» (ж., 19). Наступним блоком конфліктогенних тем респонденти називали суперечності на **релігійному, культурному та політичному ґрунті**, які, на їхню думку, також посилюють і відтворюють соціальну дистанцію між регіонами.

Для отримання відповіді на дослідницьке питання «Які домінантні емоції виникають у молоді, коли ті стикаються з агресивними / травматизованими коментарями, що підсилюють регіональні поділи?» респондентам було представлено онлайн-дискусії, що містили чіткі регіональні акценти, обценну лексику, образливі висловлювання, травматичне мовлення³. Вдалось визначити низку повторювань у відповідях, які стали основою для розуміння виявлених трендів. Першою виокремленою емоційною реакцією виявилась **гумористична** як своєрідний захисний механізм від агресивного мовлення. Респонденти вдавались до переосмислення прочитаного в гумористичній перспективі, щоб зменшити персональну заангажованість у конфлікті. «*Мене розсмішило, тому що мене це бісить, просто в мене вже викликає це сміх та й все*» (ж., 20). Ще однією ключовою емоційною лінією стала негативна афективна, коли респонденти демонстрували свій **гнів, обурення, роздратування, неприйняття прочитаного та відчуття несправедливості**. «*З'являвся гнів [...], взагалі як таке може писати людина, що хоче, щоб Україна була цілісна [...], але по суті вона своїм коментарем роз'єднує всіх і ранить людей, які кров'ю захищають нас*» (ж., 18).

Реакцією респондентів на продемонстровані дискусії, яку вдалося також виокремити, була сукупність різних **негативних афективних станів (дисморфії)**: молодь характеризувала свої емоції як сум, почуття прикрасі, болю та розчарування у здатності людей підтримувати одне одного в такий складний для країни час. «*Мені дуже боляче таке читати, насправді. Це звучить дуже образливо*» (ч., 19). «*Сумно від того, що люди не обізнані й навіть не хочуть дізнатися більше інформації*» (ж., 19).

Останньою зафіксованою реакцією виявилась **емоційна нейтралізація**: частина респондентів відзначила цілковиту або майже цілковиту **відсутність явних емоцій** у відповіді на прочитане. Така ситуація пояснювалася звиканням до агресивних висловлювань та постійним контактом з аналогічними коментарями, що, відповідно, знижувало емоційну чутливість та переводило у стан «лояльності». «*Ну, емоції – ніякі*» (ч., 22). «*Я*

¹ Головним критерієм відбору була приналежність до вікової групи молоді, тож було прийнято рішення встановити вікові межі 18–24 роки. Нижня межа визначена повноліттям, що дозволяє безперешкодно опитувати респондентів, не витрачаючи додаткових ресурсів на отримання згоди батьків чи опікунів, оскільки інструментарій містив приклади висловлювань з образами та ненормативною лексикою. Верхня межа обґрунтована визначенням молоді, запропонованим ООН [6, с. 7]. Відбір учасників дослідження здійснювався методом «снігової кулі». Окрім віку, було враховано й регіональне представництво (17 респондентів представляли 12 різних областей України).

² У період з 18 березня по 2 квітня 2025 року було проведено 17 глибинних інтерв'ю тривалістю від 20 до 50 хвилин. Формат інтерв'ю – онлайн, із використанням інструментів платформи Zoom, що було зумовлено безпековою ситуацією, а також потребою забезпечити комфорт і гнучкість для респондентів. Одержані результати не мають репрезентативного характеру, оскільки дослідження проводилося як якісне розвідувальне.

³ Під час інтерв'ю респондентам демонстрували скріншоти дискусій із Threads про умовний «поділ» України. Ці фрагменти містили приклади загостреної онлайн-взаємодії, схожої радше на сварку, ніж на обмін аргументами. Подібні матеріали можна частково розглядати як проєктивний інструмент: їхня неоднозначність спонукає учасників висловлювати власні емоції, досвід і внутрішні установки.

лояльно до цього ставлюся [...]. На жаль, грубо, але об'єктивно. Частинка є правди» (ж., 23). «Ну, на жаль, я з тих людей, які такі приклади зустрічають дуже часто. Мені цікаво дуже часто перечитувати коментарі під різними мережами. Тому не можу сказати, що мене якось це аж дуже зачепило» (ж., 23).

Іншим дослідницьким питанням була фіксація точок зору, що знайшли відгук у молоді. Для визначення позицій респондентам було запропоновано два справжні поляризовані обговорення з «регіональним розривом». Після ознайомлення молодь надавала коментарі щодо того, які позиції вона підтримує та які аргументи здавалися їй найбільш переконливими, пояснюючи свої міркування на основі критеріїв правдивості, логічної узгодженості та етичної сприйнятливості представлених коментарів. Так, найбільшу підтримку серед молоді знаходять погляди, що відстоюють **єдність України та заперечують регіональні розколи**. Такий вибір свідчить про те, що молодь, попри напружене соціальне тло, асоціює себе з більшою громадянською спільнотою. Це можна трактувати як усвідомлене віддзеркалення громадянської приналежності, яке не заперечує регіональних особливостей, проте й не дозволяє їм перетворитись на розділення за принципом «свій / чужий». *«Людина каже, що не треба ділити людей. [...] Прекрасний коментар. Батьківщина одна, Україна єдина, схід, захід, північ, не важливо»* (ч., 19). *«Оце виокремлення ніби...дві Кореї. Але ж в нас не так, держава одна. Тому, як на мене, це недоречно, оце відокремлення, Західна Україна, Східна Україна. Ми всі одна країна»* (ж., 19).

Водночас деякі респонденти визначають історичні та ментальні відмінності, проте, варто зазначити, у цьому контексті це сприймається як даність, а не як привід для роз'єднання. Також виокремлюється тенденція усвідомлення абсурдності самих конфліктів, що вказує на їхній руйнівний характер та відсутність конструктивного складника в цих дискусіях. *«Якщо дивитися на історію, то це наче взагалі інша країна, інший світ і це ніяк не було пов'язано, наприклад, з цією ж центральною Україною. Навіть зараз пройшло дуже багато років і ми бачимо, що це два різні світи абсолютно. Начебто Західна Україна – це той самий якийсь підліток, який хоче показати, який він класний, крутий. В моєму баченні це ось так»* (ж., 19). *«Цей коментар мені не подобається, але він також по факту, тому що коли я була переселенцем, я прожила в західній частині, і там однозначно інший менталітет. [...] На жаль, ми в гіршу сторону різні. [...] Не подобається цей коментар, але так, думаю, що ментально дві є (України)»* (ж., 23).

У рамках того самого емпіричного протоколу було сформульовано, зокрема, й таке дослідницьке питання: «Які аргументи, представлені в міжрегіональних дискусіях, молодь вважає неприпустимими?» Вдалося виокремити кілька

чітких трендів, що позначають неприйнятні аргументи для молоді в міжрегіональних дискусіях. Узагальнюючи, можна сказати, що молоді українці непохитно засуджують образи та лайку у відповідях до співрозмовників, стереотипізацію регіонів та аргументи, що применшують значення внеску в загальний опір ворогу. Такі висловлювання розглядаються як руйнівні, неефективні та такі, що поглиблюють внутрішній поділ у країні. Відторгнення молоддю агресивних ярликів та дискримінаційних формулювань свідчить про функціонування певного рівня рефлексії щодо мови ворожнечі. При цьому варто додати, що респонденти не покладаються на усвідомлене знання термінів медіаграмотності чи критичного аналізу комунікацій. Це, швидше, можна визначити як інтуїтивне саморегулювання, ніж формалізовані знання.

Підсумовуючи, зазначимо, що проблема конструювання відчуження в українському суспільстві – це багатовимірний соціальний феномен, що має коріння в історичних, політичних та культурних процесах. Дискурс про «дві України», який базується на таких бінарних протиставленнях, як «Захід – Схід», був помітним та зрозумілим способом опису внутрішніх суперечностей ідентичності протягом багатьох років. Однак в умовах повномасштабної війни, яка, здавалося б, мала б повноцінно об'єднати націю, ця риторика не просто не зникає, а й активно проявляється в цифровому світі, передусім через поширення мови ворожнечі.

Аналіз емпіричних даних, зібраних у процесі глибинних інтерв'ю з молоддю, продемонстрував, що поняття «роз'єднаної України» постає як комплексний конструкт, що може містити в собі як критичне переосмислення стереотипів та водночас віру в перспективу спільного єднання. Попри те, що в соціальних мережах часто трапляються регіональні кліше, переважна більшість опитаних не вважають себе частиною конфлікту між умовними «двома Українами». Натомість вони намагаються відсторонитися від поляризованих наративів, виявляючи рефлексивний підхід.

Дослідження виявило, що мова ворожнечі в онлайн-спілкуванні виступає емоційним спусковим механізмом. Вона здатна не тільки підживлювати ворожі настрої, але й викликати спротив цим дискурсам серед молоді. Поляризація в онлайн-просторі проявляється не тільки в агресивній лексиці чи образливих виразах, але й у її впливі на уявлення молоді про суспільну єдність, прийнятність конкретних способів висловлювання думки тощо. Уявлення української молоді про «роз'єднаність» не є простою відповіддю на поширені наративи, а є шляхом простого маневрування між особистим досвідом, суспільними сподіваннями та онлайн-практиками спілкування. Ці висновки наголошують на необхідності розширення міждисциплінарних розвідок, щоб брати до уваги не тільки текстове наповнення дискусій, а й емоційний компонент,

способи комунікації та процеси формування ідентичності в умовах сьогодення – цифровій реальності та в умовах війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Липинський В. Хам і Яфет з приводу десятих роковин 16/29 квітня 1918 р. Львів : Накладом «Поступу», 1928. 30, [2] с.
2. Панчук А. Уявлення української молоді щодо дискурсів «роз'єднаної України» в Інтернеті, представлених в форматі травматизованого мовлення. *Шевченківська весна – 2025: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих науковців з міжнародною участю (Київ, 3–4 квітня 2025 року)*. Київ : Наукова столиця, 2025. С. 49–53.
3. Рейтинг. Соціологічне дослідження до Дня незалежності: уявлення про патріотизм та майбутнє України (16–20 серпня 2023 р.). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/soc_olog_chne_dosl_dzhennya_do_dnya_nezalezchno_uayavlennya_pro_patr_otizm_ta_maybutn_ukra_ni_16-20_se.html
4. Роз'єднані: поляризація в українському суспільстві. Дослідження USAID, Опори та KSE. 2024.

URL: <https://www.oporaua.org/viyna/roz-yednani-polyarizaciya-v-ukrayinskomu-suspilstvi-25505>

5. Стародубська М. Як зрозуміти українців: кроскультурний погляд. Харків : Біват, 2024. 400 с.

6. Організація Об'єднаних Націй в Україні (ООН в Україні). The State of Youth in Ukraine report : звіт. Київ : ООН, 2020. URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-06/THE%20STATE%20OF%20YOUTH%20IN%20UKRAINE%20report.pdf>

7. Український центр економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова. World Values Survey 2020 in Ukraine: дослідження. Київ : Центр Разумкова, 2020. URL: <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/world-values-survey-2020-in-ukraine.html>

8. Rating Group. Національне дослідження до Дня Незалежності 2025. Як бачать єдність і Незалежність українці вдома та в Європі? 2025. URL: https://cdn.prod.website-files.com/685c279caf66f4023ad2cab4/68a70c9abd903b67030833f8_RG_Independence%20Day_082025_press.pdf

Стаття надійшла у редакцію: 01.11.2025

Стаття прийнята: 18.11.2025

Опубліковано: 22.12.2025